

O'QUVCHILARDA O'Z-O'ZINI BAHOLASH ORQALI MUSTAQIL BILISH FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI

MAXMUDOVA NODIRA ALISHEROVNA

*Namangan davlat pedagogika instituti,
Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası katta o'qituvchisi (PhD)
E-mail:nodiramaxmudova9@gmail.com.Tel:+99899 789 40 17*

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich ta'limning yangilanish jarayonida innovatsion texnologiyalarning asosiy jihatlarini ochib berilgan. Unda boshlang'ich ta'limning yangilanishi va yangi mazmuni bilan bog'liq holda metodik va muammoli innovatsion jarayonlar kichik yoshdagi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshirish, ta'lim texnologiyalarini yangilash, dars bosqichlari sifatini oshirishda o'zini o'zi baholash usullarini qo'llash orqali mustaqil bilish faolligini oshirish lozimligi haqidagi fikrlar qalamga olingan. Yana boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini baholash orqali mustaqil bilish faolligini rivojlantirishning mazmuni, unga zamonaviy yondashuvlar, o'z-o'zini tarbiyalashning turlari, o'quv-bilish kompetensiyasi hamda o'z-o'zini baholash usullari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: o'z-o'zini baholash, mustaqil bilish, motivatsiya, maqsad, ishonch, kommunikatsiya, axborot, psixologiya, raqamli baholash, motivatsiya.

СОДЕРЖАНИЕ РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПУТЕМ САМООЦЕНИВАНИЯ

*Наманганский государственный педагогический институт, старший
преподаватель (кандидат педагогических наук) кафедры методики
дошкольного образования*

*Махмудова Нодира Алишеровна
E-mail:nodiramaxmudova9@gmail.com.Tel:+99899 789 40 17*

Аннотация: В статье раскрываются основные аспекты применения инновационных технологий в процессе обновления начального образования. В нем методические и проблемные инновационные процессы, связанные с обновлением и новым содержанием начального образования, используются для повышения энтузиазма младших школьников к обучению, обновления образовательных технологий, улучшения качества этапов урока, мнения о необходимости повышения активности. самостоятельных знаний с использованием методов оценивания. Кроме того, обсуждается содержание

развития самостоятельной познавательной деятельности посредством самооценки у учащихся младших классов, современные подходы к ней, виды самообразования, академическая компетентность и методы самооценки.

Ключевые слова: самооценка, самостоятельное познание, мотивация, цель, уверенность, общение, информация, психология, цифровая оценка, мотивация.

CONTENT OF DEVELOPMENT OF INDEPENDENT COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS BY SELF-ASSESSMENT

*Namangan State Pedagogical Institute, senior teacher (candidate of pedagogical sciences) of the department of preschool education methods
Makhmudova Nodira Alisherovna*

Abstract: The article reveals the main aspects of innovative technologies in the process of renewal of primary education. In it, methodical and problematic innovative processes related to the renewal and new content of primary education are used to increase the enthusiasm of young students for learning, update educational technologies, and improve the quality of lesson stages. Opinions about the need to increase the activity of independent knowledge by using assessment methods were written. In addition, the content of the development of independent cognitive activity through self-assessment in elementary school students, modern approaches to it, types of self-education, academic competence and self-assessment methods are discussed. .

Key words: self-assessment, independent knowledge, motivation, goal, confidence, communication, information, psychology, digital assessment, motivation.

KIRISH.

So'nggi o'n yillikda mamlakatimizda maktab ta'limi tizimidagi innovatsion jarayonlar, shu jumladan, boshlang'ich sinflardagi yangiliklarni o'rganishga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Zamonaviy boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z faoliyatida yangi uslub va texnologiyalardan foydalanishga tayyor bo'lishi kerak. Pedagogik amaliyotda doimiy a'lo natijalarga erishuvchi o'quvchiga o'qituvchi tomonidan simpatiya hosil bo'ladi. Bu esa o'quvchining bir tomonlama o'zlashtirishga, faqat o'qituvchi talab qilayotgan baholash mezonlariga moslashib o'qishini, topshiriq va vazifalarni bajarishiga olib keladi. O'quvchida nostandart, tanqidiy, atroflicha fikrlash yetarli darajada rivojlanmaydi. Baholashning eng muhim funktsiyalaridan biri, o'quvchini muntazam ravishda faollikka undash, o'z ustida ishlash, mustaqil fikrlash, yuqori samaradorlikka erishishi uchun turtki berishidir. O'quvchilar o'z-o'zini baholash varaqalarida keltirilgan baholash mezonlari orqali doimiy ravishda erishishi lozim

bo'lgan kompetentsiyalar, shuningdek qism-kompetentsiyalarni egallash uchun yo'naltiruvchi xarakterga ega. Qism-kompetentsiyalar ma'lum bir kompetentsiyani tashkil qiluvchilari bo'lib, ular mukammal egalanishi bilan ma'lum bir kompetentsiya shakllanishdan rivojlanish bosqichiga o'tadi. Misol tariqasida kommunikativ kompetentsiyani olsak, qism-kompetentsiyalar sifatida o'z hamrohini tinglay olish, so'zlashish odob va me'yorlariga rioya qilish, virtual muloqot qilish kabilarni keltirish mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ilmiy tadqiqotlar bazasida mamlakatimizda umumiy o'rta ta'lim tizimining asosiy bo'g'ini bo'lgan boshlang'ich ta'limda o'qitish sifati, baholash tizimi, o'zini o'zi baholash, mustaqil bilish faolligi rivojlantirish muammosi B.S.Abdullayeva [6], B.R.Adizov [9], M.M.Vaxobov [90], E.Seytxallov [80], R.X.Djurayev, S.T.Turg'unov [30], U.I.Inoyatov [50], R.A.Mavlonova [63], G.R.Akramova [11], M.D.Doniyarov [33], D.Abduraxmonova [8], S.Mamayusupova [66], Z.A.Pulatova [72], F.Yuldashev [100], B.Djurayeva [31], O.X.Tuxtayev [87], M.Kochkarova [58], G.Boymuradova, N.Tosheva [22], A.Nurmanov [68], D.Oxunova [70], G.B.Amirovalar [14] tomonidan tadqiq etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

O'qish fanida o'z-o'zini baholash orqali o'quvchilarni mustaqil mutolaa madaniyatiga o'rgatish, shaxs sifatlarini tarkib toptirish, global tafakkur rivojiga oid texnologiyalarni joriy etish mumkin va bu orqali o'quvchilarning kitobxonlik darajasini oshirish imkoniyati bo'ladi.

O'z-o'zini baholash o'quvchilarda:

– mustaqil ta'limga motivatsiyani oshirish, ilmiy-ijodiy tadqiqotlar olib borish, o'qiganlarini tengdoshlari o'rtasida muhokama qilish bilan bog'liq ma'naviy-ma'rifiy izlanishlar;

– turli manbalar va global tarmoqdan zarur ma'lumotlarni izlab topish, saralash orqali ma'lumotlar bazasini yaratishga doir axborotlar bilan ishlash;

– san'at asarlarini tushunish, ulardan ta'sirlanish, jamiyatdagi odob-axloq me'yorlari, qadriyat, an'analarga e'tiqodli bo'lish kabi milliy va umummadaniy kompetentsiyalarni takomillashtirishga xizmat qilishi asoslangan. O'qish fani misolida o'z-o'zini baholash varaqasi 7-ilovada keltirilgan.

O'z-o'zini tarbiyalashga o'tishni ish, muloqot, jismoniy tarbiya darslaridan ajralib turadigan maxsus faoliyat, deb qarash kerak emas. Inson o'zini jamiyatning foydali mehnatida ishtirok etish orqali tarbiyalaydi. Agar o'quvchi sport zali, o'yin maydonchasi, sport maydoniga kelsa, ertalabki gimnastikani bajarsa, u o'z-o'zini tarbiyalashga kirishgan bo'ladi.

Pedagogik kuzatishlarimiz natijasida o'z-o'zini tarbiyalashning quyidagi

turlarini keltirib o'tishimiz mumkin:

- o'quvchilarning o'z yutuq va kamchiliklari, o'z hayot yo'llarini anglab yetishlari;
- o'ziga nisbatan talabchanlik, o'zidan norozilik, eng yaxshi bo'lishga intilish;
- o'z oldiga ma'lum bir maqsad va vazifalarni qo'ya bilish hamda ularga erishish;
- maqsadga intilish, qat'iy ishonch, prinsipiiallik, mustaqillik, faollik;
- oldiga qo'yilgan maqsad va vazifalar yo'lida hech narsadan og'ishmay reja asosida oldinga intilish;
- o'z ustida ishlash yo'llari va uslublarini bilish;
- o'zini bir nechta yo'nalishda kamol toptirishga qaratilgan aniq faoliyat.

O'z-o'zini baholash–o'z faoliyati va harakatini o'zi nazorat qilishning psixologik mexanizmi. U o'z maqsadlari, ularni amalga oshirish imkoniyati, mustaqil faoliyatining natijalarini baholash munosabatlarida namoyon bo'ladi. O'z imkoniyatlarini to'g'ri baholay bilish, haqiqiy holat bilan o'zining harakatlarini mutanosib ravishda taqqoslash, erishgan yutuqlarini bo'rttirmaslik yoki omadsizlikka uchraganda ruhan tushkunlikka tushmaslik, ya'ni o'zini har qanday holatda nazorat qilish–o'z-o'zini adekvat baholash deb ataladi. 6-10 yoshli o'quvchilarda o'z-o'ziga adekvat baho berish darajasi o'sib boraveradi [7].

O'quvchilarning shaxsiy rivojlanishida o'z ustida ishlash hamda o'z-o'zini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'z-o'zini rivojlantirish o'z faoliyati, xatti-harakatlari, fikr-mulohazalarini tahlil qilish va baholash orqali aniqlanadi. O'quvchilar o'z ustida ishlash orqali o'zini ma'naviy, ijtimoiy rivojlantirish, shaxsiy kamolotga erishish yo'lidagi harakatlari izchillashadi hamda tizimli bo'lib boradi.

Hozirgi vaqtda barcha ta'lim muassasalarida o'quvchilar bilimni nazorat qilishda, shuningdek o'zini o'zi baholashda test usulidan keng foydalaniladi. Test nafaqat o'quvchilar, balki o'qituvchilar uchun ham foydalidir. Ular test tuzish va uni amalda qo'llash orqali o'z-o'zini, o'zining bilimni, o'zlari saboq berayotgan fan bo'yicha o'quvchilar bilimni nazorat qilish imkoniga ega bo'ladilar. Ixcham tarzda tuzilgan testlar o'rganilayotgan fanning barcha bo'limlari mazmunini o'zida aks ettirishi lozim [8; 130-133-b.].

Olima G.Alimova o'quvchilarda baholash jarayoni qanday kechishi xususida tadqiqot olib borgan. Tadqiqot ishida har bir kishi o'z-o'ziga yaxshi, ob'ektiv baho berishni istashini, lekin o'z shaxsiy fazilatlarini qanday anglab tan olishni ko'pchilik tushunmasligini ta'kidlab o'tgan. O'z-o'ziga baho berish insonning yashab o'tgan yillarida to'plangan barcha tushunchalarni hayolan tasavvur etish orqali shakllanadi. Bolalikda inson bahosi miyaga joylanayotganda, o'zi haqida atrofdagilardan ma'lumot to'playdi. Agar bola ota-onasidan muhabbat, rag'bat ko'rsa, ulg'ayganda o'z-o'ziga

yaxshi munosabatda bo'ladi. SHaxs o'zini anglashini tashkil qilish tarkiblari (ma'naviy qadriyatlar, nazorat yo'nalishi, o'zini baholash, mulohazalari, hissiy holat bahosi, ijtimoiy qoida) bir-birini to'ldiradi va ularning sifatli mohiyati insonning ijtimoiy faollik nuqtai nazarini tubdan o'zgartirishni belgilash barobarida o'zini anglashning amaldagi funktsiyalarining shakllanishini ta'minlaydi [1; 2-42-b.].

Tadqiqotchi B.Alimov [2; 364-372-b.] zamonaviy ta'lim amaliy yo'nalganligini tadqiq qilar ekan, ta'lim muassasi faoliyatining asosiy natijasi bilim, ko'nikma va malakalar tizimi emas, balki quyidagi tayanch kompetentsiyalar majmui bo'lishi lozim ekanligini xulosalaydi:

1. Mazmunli-ma'noli – atrof-olamni ko'ra bilish, unda o'z yo'nalishini topa olish, o'z o'rni va vazifasini anglab yetish, o'z xatti-harakatlarining maqsadli va ma'noli yo'nalishlarini tanlay bilish, tezkor qarorlar qabul qilishga tayyorlik.

2. Umummadaniy – ta'lim oluvchining milliy va umuminsoniy madaniyatning o'ziga xos jihatlari, inson va insoniyat, alohida olingan millatlar hayotining ma'naviy asoslari, oilaviy, ijtimoiy, jamiyatdagi hodisa va an'nanalarning madaniy asoslari, inson hayotida fan hamda e'tiqodning o'rni, bo'sh vaqtni samarali tashkil etish usullaridan xabardorlik.

3. O'quv-bilish – ta'lim oluvchining mustaqil bilish faoliyatiga tayyorgarligi: maqsadni aniqlash, rejalashtirish, tahlil qilish, refleksiya, o'quv-bilish faoliyatida o'z-o'zini baholash, dalillarni noto'g'ri fikrlardan ajrata olish ko'nikmasi, o'lchash malakalariga ega bo'lishi, statistik va boshqa metodlardan foydalana olishi.

4. Axborotli – ta'lim oluvchining turli axborot manbalari bilan ishlay olishi, zaruriy ma'lumotlarni izlash, tahlil qilish, tanlab olish, uni tashkil etish, qayta ishlash, saqlash va uzatishga tayyorgarligi.

5. Kommunikativ – ta'lim oluvchining zarur tillarni, tanish va notanish insonlar va hodisalar bilan o'zaro munosabat usullarini bilishi, guruhda ishlash malakasi, jamoada turli maxsus vazifalarni egallashi.

6. Ijtimoiy-mehnat – ta'lim oluvchining fuqarolik va jamoatchilik faoliyatida (fuqarolik, kuzatuvchilik, vakillik vazifalarini bajarish), ijtimoiy-mehnat sohasida (iste'molchi, xaridor, ishlab chiqaruvchi, mijoz huquqlari), oilaviy munosabatlar va burchlar borasida, iqtisodiy va huquqiy sohalarda bilim hamda tajribalarga ega bo'lishi.

7. Shaxsiy – ta'lim oluvchining o'z-o'zini jismoniy, ruhiy va aqliy jihatdan rivojlantirishi, hissiy nazorat qila olish va o'z-o'zini qo'llab-quvvatlashi.

Eng muhim kompetentsiyalardan biri bo'lgan uchinchi kompetentsiyani batafsil qarab chiqamiz.

O'quv-bilish kompetensiyasi – bu o'quvchining o'rganilayotgan real ob'ektlar bilan mos qo'yilgan mustaqil bilish faoliyati, mantiqiy, metodologik umumta'lim faoliyati elementlari sohasidagi kompetentsiyalar majmui bo'lib, unga maqsadni aniqlash, rejalashtirish, tahlil, refleksiya, o'quv-bilish jarayonini baholash bo'yicha

bilim va malakalar kiradi.

Mazkur kompetentsiyaga ega bo'lish orqali ta'lim oluvchi o'rganilayotgan ob'ektga nisbatan quyidagi samarali faoliyat yuritish malakalariga ega bo'ladi:

- bevosita hayotiy vaziyatda bilimlarni qo'llay olish;
- nostandart vaziyatlarda harakat qilish usullarini egallash;
- muammoni evristik usul bilan hal etish [2; 364-372].

TAHLIL VA NATIJALAR.

Ta'lim tizimida odatda sifat tavsiflarining ikkita guruhi mavjud: rejalashtirilgan natijalarga erishishga qaratilgan jarayon sifati va ta'lim natijasining sifati. Ikkinchi guruh tavsifi aniq tarzda erishiladigan ta'lim natijalarining me'yoriy talablar, ta'lim oluvchilarning ijtimoiy va shaxsiy natijalariga nisbatan muvofiqlik darajasini aks ettiradi. Baholashning maqsadi umumiy tarzda olingan natijalarning ko'zlangan natija yoki dastlabki taxminlarga muvofiqligini o'rnatish sifatida ko'rib chiqilishi mumkin. O'qitishning har bir bosqichida tayyorgarlik mazmunini hisobga olgan holda maqsad aniqlashtiriladi, vazifalar belgilanadi. Kompetentsiyalar shakllanganligi monitoringining quyidagi vazifalarini ajratish mumkin:

- diagnostik – kompetentsiyalar shakllanganligi darajasini kuzatishni nazarda tutadi;
- prognostik – kompetentsiyalar shakllanganligi darajasining asosiy tendentsiyalarini aniqlash va istiqbolni bashorat qilish rejasini tuzishdan iborat [3; 171-s.];
- korrektsion vazifa – muammolarni aniqlash va hal qilishni nazarda tutadi;
- motivatsion vazifa – ta'lim jarayoni ishtirokchilarini o'z-o'zini mustaqil rivojlantirishga undashga yo'naltirilgan.

Baholashning innovatsion vositalariga quyidagilarni kiritish mumkin: reyting ball tizimi, portfolio, keyslar, vaziyatli topshiriqlar, loyihalar, kurs ishlarini jamoalarda bajarish, idoraviy, rolli, tashkiliy-faoliyatli [5; 191-b.].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini baholash quyidagi tarbiyaviy ta'siri bilan ahamiyatlidir:

1. O'z o'quv natijalarini, qobiliyatini, o'rganish salohiyatini, shuningdek o'z "Men"ini boshqalar bilan qiyoslash orqali qabul qilish.
2. Turli o'z-o'zini baholash texnologiyalari o'quvchilarning o'zini boshqalarning qabul qilishlari orqali qabul qilish, ya'ni atrofdagilar berayotgan ma'lumotlarni qayta munosabatlarida ishlatish. Bu boshqa o'quvchilarning munosabati, so'zlari, his-tuyg'ulari, xulq-atvor reaksiyalari orqali ularning o'ziga nisbatan munosabatlarini bilib olishga yordam beradi.
3. O'quvchilarda o'z o'quv faoliyat natijasi orqali qabul qilish, ya'ni o'quvchi nima qilganiga baho berish. Bu esa o'quvchilarning o'zidagi mavjud imkoniyatlar

haqidagi fikrni mustahkamlaydi.

4. O'zini tashqi qiyofasiga berilgan bahosi orqali qabul qilish.

Shaxsning rivojlanishiga imkon yaratuvchi trening maqsadlari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

a) ijtimoiy mas'uliyatini oshirish, ularning boshqalar bilan faol munosabatga kirishish qobiliyatini o'stirish;

b) faol ijtimoiy pozitsiyasini shakllantirish va o'z hayotlarida o'zgarish sodir eta olish qobiliyatini rivojlantirish;

v) madaniy-psixologik darajasini ko'tarish. Umumiy maqsadlar xususiy vazifalarda amalga oshiriladi, ya'ni: o'z-o'zini to'g'ri baholash qobiliyatini shakllantirish, shaxsiy sifatlarini tashxis va korrektsiya qilish, kommunikativ to'siqlarni bartaraf qilish, shaxslararo muloqotning individuallashtirilgan usullarini o'zlashtirish [6; 42-s.].

O'quvchilarni o'qib-o'rganishga motivatsiyasini oshirish, o'z ta'lim jarayoniga ma'suliyatli munosabatni rivojlantirish uchun o'quv sinflarida konstruktiv qayta fikr-mulohaza bildirish, ya'ni *feedback* madaniyati joriy etiladi. Bu esa o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida o'rganishga oid maslahatlar, mulohazalar, takliflarni shakllantirishga, o'rganilgan bilim, ko'nikma hamda malakalarni baholashga imkoniyat yaratadi. O'quvchilarning o'z-o'zini baholashi uchun bir qator vositalar mavjud bo'lib, bundan maqsad ularning o'zlari tomonidan ta'lim jarayoni va unda o'zining ishtirokini baholashga imkoniyat yaratishdan iborat. Bunday vositalarga o'z-o'zini baholash varaqalari, o'z-o'zini baholash suhbatlari, ota-ona, o'qituvchi hamda o'quvchi ishtirokidagi suhbatlardagi o'z-o'zini baholash muloqotlari, o'z o'quv faoliyati taqdimotini keltirib o'tish mumkin.

O'quvchilarning nafaqat bilish, balki amalga oshirish, bajara olishiga yo'naltirilgan savolnomalar – o'quvchilarning qiziqishi, tayanch kompetentsiyalari va o'quv natijalarini baholashni maqsad qiladi. O'quvchilarning o'z-o'zini baholashi ularda reflektiv kompetentsiyalarini oshirsa, boshqa tomondan o'qituvchi uchun keyingi dars mashg'ulotlarini samarali tashkil qilish uchun ma'lumotlar basasini bajaradi. O'z-o'zini baholash bir fan doirasida emas balki falararo bilim, ko'nikva va malakalarni baholash imkonini beradi. SHuningdek, o'z-o'zini baholash o'qituvchi yoki boshqa mutaxassis bahosiga taqqoslashda, ota-onalar bilan o'quvchining o'zlashtirishi haqidagi suhbatlar uchun asosli manba vazifasini o'taydi.

Tadqiqot doirasida *feedback* madaniyatini o'z-o'zini baholash bilan kombinatsiyalashgan baholash varaqalariga e'tibor qaratildi. O'quv jarayonida o'qituvchi "ma'lumotlarga asoslangan *feedback*" orqali o'quvchilarga "Sizning javobingiz to'g'ri yoki noto'g'ri", "Javob (echim) to'liq bajarilgan", "Quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish lozim" kabi munosabat bildirishi mumkin bo'ladi. O'z-o'zini baholash orqali mazkur munosabatlar baholash varaqalarida o'z ifodasini topgan.

Feedback madaniyatining ya'na bir muhim jihati maqtovdan aniq ajratilishidir. O'z-o'zini baholash usullarida ham mazkur jihatlarga e'tibor qaratildi.

O'z-o'zini baholash usullari yildan-yilga takomillashib bormoqda. Ilmiy adabiyotlar tahlili quyidagi usullar mavjudligini tasdiqlaydi:

1. Ishni bajargan o'quvchi o'z-o'ziga baho qo'yadi. So'ng uning ishi o'qituvchi tomonidan baholanadi, ikkala baho qiyoslanib, birinchi bahoning ob'ektivlik darajasi aniqlanadi.

2. Og'zaki javobdan so'ng o'qituvchi javob berayotgan o'quvchidan o'ziga qanday baho qo'yish mumkinligini so'raydi. Keyin sinfga murojaat qilib, o'rtoqlari javobini ballar bo'yicha baholashni iltimos qiladi. Biroq, o'z-o'zini baholashni shakllantirish uchun o'quvchilarni baholash faoliyatiga jalb etish kifoya qilmaydi [4; 175-b.].

Baholash jarayonida o'quvchilarni baholash mezonlari mazmuni bilan to'liq tanishtirish va bu orqali darsning, fanning erishish lozim bo'lgan natijalari o'z ifodasini topishi lozim bo'ladi. Demak, amalga oshirilgan o'z-o'zini baholash mavjud va zaruriy natijalar o'rtasidagi etalon nisbatini aniqlash imkonini beradi. O'z natijalarini etalon bo'yicha taqqoslash orqali o'z faoliyatini baholashga va yo'l qo'yayotgan kamchiliklar bo'yicha to'liq tasavvurga ega bo'ladi. O'z-o'zini baholash o'quvchining o'qitishda faol sub'ekt bo'lishida katta ahamiyatga ega.

O'qitishda o'qituvchining asosiy pedagogik faoliyat turlaridan biri – o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish hisoblanadi. Bu faoliyat samarali tashkil etilishi o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini rejalashtirishni, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishni, o'quv maqsadlarini aniqlashtirishni, nazorat va baholashni muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beradi.

O'z-o'zini baholashning keng tarqalgan turlaridan biri **o'zlashtirishni tashxislash varaqalari** hisoblanadi. Mazkur varaqalar dars jarayonining barcha jihatlarini o'zida aks ettiradi va o'quvchining munosabatini bildirishni taqozo etadi. Bu orqali o'quvchi o'z ishtirokini baholasa, boshqa tomondan darsga o'qituvchining professional jihatdan yondashilganligi, didaktik tamoyillarga asosan tashkil etilganligi, darsning ta'limiy maqsadlari va kutilayotgan natijalar uzviyligi, bu uzviylikni ta'minlash uchun qo'llanilgan ta'lim metodlari, vositalari, mazmunini baholaydi. O'zlashtirishni tashxislash varaqalari ta'limda "qayta aloqa madaniyati"ni oshirib, demokratik tamoyillarga asoslanadi. Bu varaqalar o'quvchilarga muntazam ravishda o'quv jarayonining maqsadi, kutilayotgan natijalar va shu orqali erishishi lozim bo'lgan tayanch kompetentsiyalar to'g'risida ma'lumotlar beradi. Bu esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi.

O'quvchilar tomonidan o'zi va boshqalarning natijalarini baholash tarbiyaning turi sifatida keng e'tirof etiladi. O'quvchilar o'z mustaqil fikrlarini bildirish, turli nuqtai nazaralarni ifodalash, o'zini boshqalar o'rniga qo'yib tasavvur qilish, o'z galar

fikrini ijobiy qabul qilish kabi ko'nikmalarga ega bo'ladi. O'quvchilarda muomala madaniyati, o'zgaralar mehnatini qadrlash va e'tirof etish, munosib fikrlar topish va bildirish kabi jihatlarni ham tarbiyalaydi.

O'quv sinfdagi muhit ham shaffoflashadi, o'quvchilar o'rtasida nafaqat bir fan doirasidagi baho orqali taqqoslash, guruhlanish, balki o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi, har bir o'quvchining kuchli tomonlarini e'tirof etish kabi jihatlari bilan afzalliklarga ega.

O'zlashtirishni tashxislash varaqalari o'quvchilarning o'quv-bilish jarayonida xatolarni va xatolardan o'rganishni targ'ib etsa, ota-onalar uchun o'z farzandini qaysi tomonlama qo'llab-quvvatlash kerakligi haqida atroflicha ma'lumot beradi. Baholar orqali esa bunday ma'lumotlarga ega bo'lish imkonsiz hisoblanadi.

XULOSALAR.

O'z-o'zini baholash o'quvchilarning o'quv jarayonidan tashqari mustaqil ta'lim olish jarayoni uchun ham yo'nalish belgilab olishda "qo'llanma" vazifasini o'taydi. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, o'z-o'zini baholash o'z-o'zini rivojlantirish bilan uzviy va chambarchas bog'langan bo'lib, ta'limiy, tarbiyaviy, ruhiy, motivatsional, individual ahamiyatga ega hisoblanadi.

O'z-o'zini baholash sinfga, jamoadagi o'qish muhitiga bog'liq. Bu orqali o'quvchilar o'z o'quv natijalarini va o'quv jarayonini real baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. Quyida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'z-o'zini baholashga doir texnologiyalar ko'rib chiqiladi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarni o'z-o'zini baholashni qo'llab-quvvatlashni samarali tashkil etish imkonini beradi.

O'z-o'zini baholash raqamli baholashga parallel ravishda amalga oshirilishi, qolaversa o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi uchun ham muhim kompetentsiya sifatida qaraladi. Bu orqali o'quvchilar o'z faoliyatini nazorat qilish, reflektiv munosabat bildirish, o'z-o'zini rivojlantirishni rejalashtirish va o'rganishni "uzoqni o'ylab" (sustainability) barqororlashtirishni o'z ichiga oladi. Raqamli baholash, ya'ni an'anaviy baholash jarayonining ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinishga muhtojligidir. Sinfdan barcha o'quvchilar oldida o'qituvchi tomonidan o'quvchilar baholarining oshkora ma'lum qilinishi, o'quvchilar tomonidan faqat yaxshi baho uchun o'qishi o'z navbatida davlat ta'lim standartlarida keltirilgan kompetentsiyaviy yondashuvli o'qitish kontsepsiyasiga to'laqonli mos kelmaydi. Qoniqarsiz baho oluvchi o'quvchilarni fanlarga bo'lgan qiziqishining susayishi, o'quvchining ruhiyatiga salbiy ko'rsatishi pedagogik amaliyotda uchrab turadi. O'quv jarayonida baholash birinchi darajali faoliyatga aylanishi o'quv maqsadlarining amalga oshishiga to'sqinlik qiladi. O'smirlik davridagi bu kabi tez-tez baholanishning bir qancha salbiy jihatlari bor. O'quvchining avvalambor o'ziga va o'zining muvaffaqiyatiga ishonchi susayadi. Qoniqarsiz baho olgan o'quvchiga nisbatan yaxshi va a'lo baholarga

o'qiydigan o'quvchilar o'rtasida aynan baho yuzasidan muammoli vaziyatlar vujudga keladi.

O'z-o'zini baholash o'zini realistik tahlil qila olish ko'nikmasidir. O'z-o'zini baholash o'quvchilarning o'z o'quv faoliyati, undagi ishtiroki, o'qib-o'rganishining samaradorligi, o'rganishning talab darajasida rivojlanishi, “vaqt – o'rganish materiallari – mazmun” kesimidagi munosabati, o'z faoliyatini baholash, tahlil qilish, o'zining kuchli va kuchsiz tomonlarini baholash va keyingi o'rganish jarayonlarida samarali strategiya tanlash uchun muhimdir. O'z-o'zini baholash o'quvchilarning ta'lim natijalarini mo'ljal qilsa-da, ta'limning maqsadi va mezonlari asosida amalga oshiriladi. O'z-o'zini baholash sub'ektiv tarzda amalga oshirilishi tufayli, asli natijani yuqori yoki past baholash xavfini tug'diradi. O'z-o'zini baholash shaxsiy rivojlanish, motivatsiya va maktab natijalarini ijobiylashuvini qo'llab-quvvatlaydi.

O'quvchilar o'z-o'zini baholash orqali o'zlarida o'z-o'zini hurmat qilish va o'z qobiliyatlariga ishonch tuyg'usi rivojlanadi. O'qishda ijobiy natijalarga erishish va shaxsiy rivojlanish davomiy bo'lishligi uchun to'siqlarni, ma'lum talablarni yetarli darajada bajarish zarur ekanligini anglash muhim, bu esa o'z-o'zini baholashning muhim funktsiyalaridan biridir. O'z-o'zini baholashning pedagogik ahamiyatini anglagan holda, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv jarayonida o'z-o'zini baholash texnologiyalaridan unumli va maqsadli foydalanishi davlat ta'lim standartlarida keltirilgan, egallanishi lozim bo'lgan fanga doir va tayanch kompetentsiyalarni egallanishiga erishiladi. O'z-o'zini baholash davlat ta'lim standartlarida keltirilgan kompetentsiyalar (“zaruriy holat”) va o'quvchilarning “mavjud holati”ni aniqlashda, o'z-o'zini baholash funktsional vazifa bajarib, pirovardida o'quv jarayonining samaradorligini oshishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o'z-o'zini baholash nafaqat pedagogik amaliyotda, balki bir qator sohalarda keng qo'llaniladi. Jumladan, psixologiya, boshqaruv, ijtimoiy sohalarda qo'llanilib, shaxsning potentsialini, shaxsiy munosabati, mavjud holati, shaxsiy pozitsiyasini aniqlashda keng qo'llaniladi. O'z-o'zini baholash shaxsiy-motivatsional xarakterga ega bo'lib, o'quvchilarning shaxsiy qaror qabul qilish, kasb tanlash, o'z kelajagini rejalashtira olish, o'z imkoniyatlarini baholash kabi ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Amirova G.B. O'quvchi-yoshlarda hayotiy strategik o'z-o'zini anglashning psixologik asoslari // Zamonaviy ta'lim / Sovremennoe obrazovanie, 2016. 2-42 b.
2. Alimov B. Kompetentsiyaviy yondashuv – o'quvchilarning matematik savodxonligi va madaniyatini oshirish vositasi sifatida // Academic research in educational sciences volume 1, Issue 4, 2020. – 364-372.
3. Компетентность. Профессионализм. Мастерство / А.С.Белкин. – Челябинск: Южно-Уральское кн. изд-во, 2004. – 171 с.

4. Mavlonova R., To'raeva O., Xoliqberdiev K. Pedagogika. – T.: O'qituvchi, 2001. – 175 b. (510)
5. Salimova S.F. Ta'lim natijalarini baholashga kompetentli yondashuv mohiyati. – T.: TDPU Ilmiy axborotlari, 2020/11. – B. 191-, 196.
6. Siddikov B.S., Djalalov B.B. Pedagogik treninglar yordamida yoshlarning faolligini oshirish masalalari. Uchenyy XXI veka, 2016 No 6-2 (18). – 42 st.
7. Saidov I.I. The role of students 'physical training and health care in their comprehensive physical development // “Topical issues of teaching foreign languages” Republican scientific-practical online conference on March 17-18, 2021. Web: <https://econferenceglobe.com>.
8. Xamrakulov A.K. Test baholashning samarali usuli // Nauchnoe znanie sovremennosti. – 2017. – №. 6. – S. 130-133.